

KAYIP ZAMANIN İZİNDE

Marcel Proust 10 Temmuz 1871'de Auteuil'de doğdu. Bütün yaşamını etkileyecek astım krizlerinin ilkini 1881'de geçirdi. 1890'da Hukuk Fakültesi'ne ve Siyasal Bilgiler Okulu'na kaydoldu. Aynı yıl Maupassant'la tanıştı. Arkadaşlarıyla birlikte *Le Banquet* dergisini kurdu; burada edebiyat eleştirileri yayımladı. 1893'te, *Swann'ın Bir Aşkının* "eskizi" olabilecek nitelikte bir metin yazdı. 1894'te Dreyfus olayı başladı. Marcel Proust Dreyfus yanlılarını destekledi. 1895'te felsefe lisansı diplomasını aldı. 1898'te Dreyfus olayı büyüdü. Aynı yıl Zola'nın "J'accuse" adlı açık mektubu *L'Aurore* gazetesinde yayımlandı. Proust 1908'de büyük yapıtını (*Kayıp Zamanın İzinde*) yazmaya koyuldu. 1914'te *Guermantes Tarafı*'nı Grasset Yayınevi'ne hazırlamaya başladı. 30 Kasım 1918'de *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde* yayımlandı. 10 Aralık 1919'da bu kitap Goncourt ödülü aldı. 30 Nisan 1921'de *Guermantes Tarafı II* ile *Sodom ve Gomorra* yayımlandı. Aynı yıl Proust Gallimard Yayınevi'ne *Sodom ve Gomorra II* ile *Sodom ve Gomorra III*'ün elyazmalarını verdi. 1922'de *Mahpus* ile *Albertine Kayıp* (*Sodom ve Gomorra III*) daktiloya çekilmeye başlandı. Proust, Ekim ayı başında bir bronşit krizi geçirdi, bunu zatürree izledi. Yazar, 18 Kasım 1922'de öldü.

Roza Hakmen 1956'da İzmir'de doğdu. 30 yılı aşkın bir süredir İngilizce, Fransızca ve İspanyolca'dan edebiyat çevirileri yapıyor.

Başlıca çevirileri: Marcel Proust, *Kayıp Zamanın İzinde*, *Sainte-Beuve'e Karşı*, *Hazlar ve Günler*; Miguel de Cervantes Saavedra, *Don Quijote*; Henry James, *Güvercinin Kanatları*; Tim Parks, *Kader, Avrupa*; Anna Kavan, *Kartal Yuvası*; Marguerite Yourcenar, *Rüya ve Kader*; Alice Munro, *Fırar ve Nefret*, *Arkadaşlık*, *Flört*, *Aşk*, *Evlilik*; John Cheever *Toplu Öyküler 2,3,4*; Javier Marías, *Yarınki Yüzün*; Eduardo Berti, *Düşlenen Ülke*; Kazuo Ishiguro, *Avunamayanlar*.

*Marcel Proust'un
YKY'deki kitapları:*

Kayıp Zamanın İzinde:
Swann'ların Tarafı (1999)
Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde (1996)
Guermantes Tarafı (1997)
Sodom ve Gomorra (1997)
Mahpus (2001)
Albertine Kayıp (2001)
Yakalanan Zaman (2001)

Kayıp Zamanın İzinde (*Delta*, 2010)

Hazlar ve Günler (2013)
Edebiyat ve Sanat Yazıları (2015)
Üst Kat Komşusuna Mektuplar (2015)

Stéphane Heuet'nin uyarlaması ve çizimiyle

Kayıp Zamanın İzinde:
Swann'ların Tarafı – Combray
Swann'ların Tarafı – Swann'ın Bir Aşkısı - I
Swann'ların Tarafı – Swann'ın Bir Aşkısı - II
Swann'ların Tarafı – Memleket İsimleri: İsim
Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde - I

MARCEL PROUST

KAYIP ZAMANIN İZİNDE

I. Cilt

SWANN'LARIN TARAFI
ÇİÇEK AÇMIŞ GENÇ KIZLARIN GÖLGESİNDE
GUERMANTES TARAFI

Çeviren
Roza Hakmen

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 3139
Delta - 12

Kayıp Zamanın İzinde - I. Cilt / Marcel Proust
Özgün Adı: À la recherche du temps perdu
Du côté de chez Swann
À l'ombre des jeunes filles en fleurs
Le Côté de Guermantes

Çeviren: Roza Hakmen
Şiir çevirileri: Ahmet Güntan

Kitap editörü: Ersel Topraktepe
Düzelti: İncilay Yilmazyurt

Swann'ların Tarafı
Redaksiyon: Mehmet Rifat

Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde
Redaksiyon: Bahadır Gülmez

Guermantes Tarafı
Redaksiyon: Bahadır Gülmez

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Uygulama: Süreyya Erdoğan

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

1. baskı: İstanbul, Temmuz 2010
4. baskı: İstanbul, Haziran 2016
ISBN 978-975-08-1813-4
Takım ISBN 978-975-08-1812-7

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2010
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

SWANN'LARIN TARAFI

BİRİNCİ BÖLÜM • 5

Combray • 7

İKİNCİ BÖLÜM • 191

Swann'ın Bir Aşkı • 193

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM • 393

Memleket İsimleri: İsim • 395

ÇİÇEK AÇMIŞ GENÇ KIZLARIN GÖLGESİNDE

BİRİNCİ BÖLÜM • 441

Mme Swann'ın Çevresinde • 443

İKİNCİ BÖLÜM • 651

Memleket İsimleri: Memleket • 653

GUERMANTES TARAFI

GUERMANTES TARAFI I • 961

GUERMANTES TARAFI II • 1265

Birinci Bölüm • 1267

İkinci Bölüm • 1300

SWANN'LARIN TARAFI

Sayın Gaston Calmette'e

*Derin ve içten minnetimin
ifadesidir.*

Marcel Proust

BİRİNCİ BÖLÜM

Combray

I

Uzun zaman, geceleri erkenden yattım. Bazen daha mumu söndürür söndürmez, gözlerim o kadar çabuk kapanıverirdi ki, “uykuya dalıyorum” diye düşünmeye zaman bulamazdım. Aradan yarım saat geçtikten sonra da, artık uykuya geçme vakti geldiği düşüncesiyle uyanırdım; hâlâ elimde zannettiğim kitabı bırakıp ışığı söndürmek isterdim; az önce okuduklarım hakkında fikir yürütmeye uyurken de devam ederdim, ama fikirlerim biraz farklı bir seyir izlerdi; kitapta sözü edilen şey benmişim gibi gelirdi bana; bu bir kilise de olabilirdi, bir dörtlü de, I. François’yla Şarlken arasındaki rekabet de. Bu sanı uyanışımdan sonraki birkaç saniye boyunca da varlığını sürdürürdü; mantığıma aykırı düşmez, ama gözlerime çekilmiş bir perde gibi, mumun artık yanmadığını fark etmemi engellerdi. Ardından da, önceki hayatta var olan düşüncelerin ruhgöçünden sonra bilinmez olması gibi, benim için anlaşılmaz bir hale gelmeye başladılar; kitabın konusu benden kopardı, onu düşünüp düşünmemekte serbest olurum; aynı anda görme duyuma kavuşur, etrafımda gözlerimi, belki daha çok da zihnimi dinlendiren hoş bir karanlık bulunca çok şaşırırdım; zihnim bu karanlığı sebepsiz, anlaşılmaz, gerçekten karanlık bir şey olarak algılardı. Saatin kaç olduğunu merak ederdim; uzaktan duyduğum tren düdükları, tıpkı bir ormanda öten kuşlar gibi mesafeleri vurgular, ıssız kırların enginliğini betimlerdi, kırın ortasında, yakındaki istasyona doğru hızlı hızlı ilerleyen yolcuyu hayal eder, yeni yerlere, alışılmadık ha-

reketlere, az önceki sohbeta, kendisine gecenin sessizliğinde hâlâ eşlik eden, yabancı lambanın altındaki vedalaşmalara ve yakında yaşayacağı dönüş huzuruna borçlu olduğu heyecan sayesinde, izlediği bu küçük yolun hafızasına nakşolacağını düşünürdüm.

Yanağımı bir şefkat duygusuyla yastığın tıpkı çocukluğumuzdaki yanaklar gibi tombul ve körpe olan güzel yanaklarına gömerdim. Saatime bakmak için bir kibrit çakardım. Neredeyse gece yarısı. Mecburen seyahate çıkıp geceyi bilmediği bir otelde geçirmek zorunda kalan hastanın bir nöbetle uyandığı ve kapının altındaki ışık huzmesini görerek sevindiği an. Ne mutluluk, sabah olmuş bile! Hizmetkârlar az sonra kalkar, zili çaldığında imdadına gelirler. Acılarının dineceği umudu, ıstırabına katlanma metaneti verir hastaya. İşte, ayak sesleri duymaktadır; sesler yaklaşır, sonra uzaklaşır. Kapının altındaki ışık huzmesi yok olmuştur. Saat gece yarısıdır; hava gazını kapatmışlardır; son hizmetkâr da gitmiştir ve bütün gece çaresiz ıstırap çekmesi gerekecektir.

Tekrar uykuya dalardım, ara sıra, bir iki saniyeliğine, doğramaların canlıymışçasına çıtırdamasını işitecek kadar, gözlerimi açıp karanlığın kaleydoskopuna bakacak kadar, anlık bir bilinç ışıltısı sayesinde eşyaları, odayı ve benim yalnızca küçücük bir parçası olduğum ve duyumsuzluğuna hemen dönüverdiğim bütünü sarmalayan uykunun tadına varmaya ancak yetecek kadar kısa sürelerle uyanırdım. Bazen de uykumda zahmetsizce, hayatımın ilk yıllarına, sonsuza dek geçmişte kalacak bir yaşa döner, çocukça korkularımdan birini, mesela –benim için yeni bir dönemin başlangıcını simgeleyen– saçlarımın kesildiği güne kadar yaşadığım bir korkuyu, büyükamcamın buklelerimi çekmesi korkusunu tekrar yaşardım. Uyurken saçlarımın kesildiğini unutmuş olur, büyükamcamdan kurtulabilmek için uyanmayı başardığım an, derhal hatırlardım, ama rüyalar âlemine geri dönmeden önce tedbirimi alıp başımı sımsıkı yastığıma gömerdim.

Bazen, uykumda, bacağımdan ters bir duruşundan, Âdem'in kaburgasından Havva'nın doğuşu gibi, bir kadın doğardı. Tatmak üzere olduğum hazzı bana hazdan vücut bulmuş olan

bu kadının sunduğunu zannederdim. Sıcaklığımı onun bedeninde hisseden bedenim onunla birleşmek isterdi, uyanırdım. Yanından henüz bir iki saniye önce ayrıldığı bu kadınla karşılaştırınca, diğer insanlar bana pek uzak gelirdi; yanağımda öpücüğünün sıcaklığını hissederdim, vücudum onun ağırlığı altında ezilmiş olurdu. Bu kadın, bazı defalar olduğu gibi, hayatta da tanımış olduğum bir kadının hatlarına sahipse eğer, bütün benliğimle tek bir amaca, tıpkı arzuladıkları bir şehri gözleriyle görmek için seyahate çıkan ve hayalin büyüsünü gerçeklikte tadabileceklerini zanneden insanlar gibi, ona kavuşmaya hasrederdim kendimi. Hatırası yavaş yavaş silinirdi, rüyamdaki kızı unutturdum.

Uyuyan kişi, saatlerin akışından, yılların ve dünyaların sıralanmasından oluşan bir halkayla çevrelenmiştir. Uyanırken içgüdüsel olarak bunlara başvurup yeryüzünün hangi noktasında olduğunu, uykuya daldığından beri ne kadar zaman geçmiş olduğunu bir çırpıda okuyuverir; ne var ki sıralamalarda karışıklıklar, kopukluklar olması mümkündür. Gece uykusuzluk çekip sabaha karşı, alışılmışın çok dışında bir pozisyonda, elinde kitabıyla uyuyakalmışsa mesela, havada kalmış olan kolu, güneşi durdurup geriletmeye yeter, uyandığı anda saati bilemez, az önce yattığını zanneder. Daha da ters ve farklı bir konumda, mesela akşam yemeğinden sonra bir koltukta oturur halde uyuklarsa, o zaman yörüngesinden çıkan dünyalar iyice allak bullak olacak, sihirli koltuk zamanda ve uzayda son sürat dolaştıracaktır kendisini; gözlerini açtığı an, birkaç ay önce, başka bir ülkede yatmış olduğunu zannedecektir. Ama benim kendi yatağımda bile, zihnimi tamamen gevşeten derin bir uykuya dalmam, zihnimi yattığım mekânın düzleminden koparmaya yeterdi, gecenin ortasında uyandığım zaman, nerede olduğumu hatırlamadığım için, ilk anda kim olduğumu dahi bilmezdim; en ilkel, en basit şekliyle belki bir hayvanın içinde kıpırdadığı şekliyle, varoluş hissini taşırdım sadece; bir mağara adamından daha âciz olurdu; ama sonra, hatıra denen şey –henüz bulunduğum yerin hatırası değilse de, daha önce yaşadığım ve şimdi de içinde bulunabileceğim yerlerden birkaçının hatırası– kendi başıma içinden çıkamayacağım bu boşluktan

beni çekip almak üzere gökyüzünden uzatılmış bir yardım eli gibi, bana geri dönerdi; uygarlığın asırlarını bir saniyede aşırıverirdim, petrol lambalarının, ardından devrik yakalı gömleklerin hayal meyal görünen bulanık suretleri, benliğimin esas özelliklerini yavaş yavaş tekrar bir araya getirirdi.

Çevremizdeki nesnelere durağanlığı, bu nesnelere başka nesnelere değil de, onlar olduklarından emin olmamızın, yani düşüncemizin onların karşısında durağan olmasının zorunlu bir sonucudur belki de. Ne olursa olsun, şurası bir gerçek ki, bu şekilde uyandığım zamanlar, zihnim nerede olduğumu anlayabilmek için boş yere çırpınır, nesnelere, ülkeler, yıllar, her şey etrafımdaki karanlığın içinde döner dururdu. Kıpırdayamayacak kadar uyuşmuş olan bedenim, yorgunluğunun aldığı şekilden yola çıkarak uzuvlarının konumunu saptamaya çalışır, buna göre, duvarın yönünü, eşyaların yerlerini anlamaya, içinde bulunduğu odayı yeniden oluşturmaya, isimlendirmeye çabaldı. Bedenimin hafızası kaburgalarının, dizlerinin, omuzlarının hafızası, yatmış olduğu birçok odayı art arda sunardı kendisine; bu arada, hayal edilen odanın şekline bağlı olarak yer değiştiren görünmez duvarlar zifiri karanlıkta fırladık gibi dönerdi. Zamanların ve şekillerin eşliğinde duraksayan zihnim henüz ayrıntıları yan yana getirip odayı tanıyamamışken, bedenim tek tek her odayla ilgili olarak, yatağın türünü, kapıların yerini, pencerelerin ışık alma durumunu, bir koridor olup olmadığını, ayrıca o odada uykuya dalarken aklımdan geçen ve uyandıgımda tekrar aklıma gelen düşünceleri hatırlardı. Yönünü tahmin etmeye çalışan, uyuşmuş tarafım, kendisini mesela tepesi sayvanlı, büyük bir yatağa, duvara dönük olarak uzanmış hayal ederdi; bunun üzerine derhal, “Şu işe bak, annem bana iyi geceler demeye gelmediği halde, uyuyakalmışım sonunda” diye düşünür, yıllar önce ölmüş olan büyükbabamın sayfiyedeki evinde zannederdim kendimi; zihnimin katiyen unutmamış olması gereken bir geçmişin vefalı bekçileri olan bedenim ve üstüne yatmış olduğum tarafım, büyükbabamın Combray’daki evinde, yattığım odanın tavana ince zincirlerle asılı, kavanoz biçimli, Bohemya işi camdan idare lambasının alevini, Siena mermerinden şöminesini

hatırlatırdı bana, o anda tam olarak gözümde canlandırılmakla birlikte şimdiki zaman zannettiğim, az sonra tamamen uyandığımda daha net olarak göreceğim o çok eski günlerdeki halleriyle hatırlardım hepsini.

Sonra başka bir pozisyonun hatırası canlanır, duvar farklı bir yöne kaçırırdi: Mme de Saint-Loup'un sayfiye evindeki odamda olurdum; aman Tanrım, saat en aşağı on olmalı, akşam yemeğini bitirmişlerdir! Her akşam, Mme de Saint-Loup'yla mutak gezintimizden döndüğümde, frakımı giymeden önce yaptığım şekerlemeyi bu kez fazla uzatmışım. Öğle sonrası gezintisinden en geç dönüşlerimizde bile, pencerenin camında günbatımının kızıl yansımalarını gördüğüm Combray günlerinden bu yana yıllar geçmiştir çünkü. Mme de Saint-Loup'un Tansonville'deki evinde başka türlü bir hayat sürülmektedir, sadece geceleri dışarı çıkmaktan, bir zamanlar güneşte oyun oynadığım yollarda şimdi ay ışığında yürümekten başka türlü bir zevk almaktayım; akşam yemeği için giyinmeden önce uykuya daldığımı zannettiğim oda, gezintiden dönerken, uzaktan, gecenin içindeki tek fener olan lambanın ışığıyla aydınlanmış halde gördüğüm odadır.

Bu fırıl fırıl dönen, karışık hatıralar en fazla birkaç saniye sürerdi daima; çoğunlukla, bulunduğum yer konusundaki kısa tereddüdüm sırasında, tıpkı koşan bir atı izlerken, kine-toskopun bize gösterdiği, birbirini izleyen pozisyonları tek tek ayıramayışımız gibi, bu belirsizliği oluşturan çeşitli tahminleri birbirinden ayıramazdım. Ama hayatım boyunca yattığım odaların kâh birini kâh başkasını görmüş olur, uyandıktan sonra daldığım uzun tahayyüllerde de, tek tek bütün odaları hatırlardım: Yatarken, yastığın bir köşesi, yorganın üst kısmı, bir şalın ucu, yatağın kenarı ve *Débats Roses*'un bir sayısı gibi, birbiriyle son derece ilgisiz şeylerle yaptığımız, kuşların tekniğiyle, uzun süre bastırarak adeta perçinlediğimiz bir yuvaya başımızı gömdüğümüz kış odaları; buz gibi havalarda, (yuvalarını bir yeraltı geçidinin dibine, sıcak toprağın içine kuran denizkırlangıçları gibi) dışarıdan kopuk olmanın hazzını yaşadığımız, şöminedeki ateş bütün gece yandığı için, birden alevlenen kor parlıtlarının delip geçtiği, kocaman bir sıcak

ve dumanlı hava örtüsüyle sarmalanmış, elle tutulamayan bir girintinin odanın ortasına oyulmuş sıcak bir mağaranın içinde, ısı sınırları değişken olan, köşelerden, pencereye yakın veya şömineye uzak, soğumuş bölgelerden esip yüzümüzü serinleten esintilerle havalanan bir sıcak hava kuşağında uyuduğumuz odalar –aralık panjurlara yaslanmış ay ışığının büyümlü merdivenini yatağın ayakucuna kadar uzattığı, bir ışığın ucunda, esintiyle sallanan baştankara gibi, neredeyse açık havada uyuduğumuz, ılık geceyle birleşmiş olmaktan hoşlandığımız yaz odaları– bazen, ilk gece bile içinde fazla bedbaht olmadığım, tavanı tutan ince, hafif sütunları zarafetle birbirinden uzaklaşarak yatağın yerini tayin eden o neşeli, XVI. Louis üslubu oda; –bazen aksine, tavanı normal bir tavanın iki katı yüksekliğindeki, piramit biçimli, kısmen maunla kaplanmış küçük oda: Daha ilk andan itibaren, yabancı vetiver kokusuyla manen zehirlendiğim, mor perdelerin düşmanlığından ve ben orada yokmuşum gibi bağıra çağıra gevezelik eden duvar saatinin küstahça umursamazlığından hiç kuşku duymadığım; bir köşesini verevine kesen, dört köşe, ayaklı, garip ve acımasız aynanın, alışılmış görüş alanımın yumuşak bütünlüğünde kendine beklenmedik, çıplak bir yer açtığı; zihnimin şekline tam olarak kendini uydurabilmek, bu dev huniyi tepesine kadar doldurabilmek için, saatler boyunca parçalanmaya, kendini yukarı doğru uzatmaya çabalayarak geceler boyunca azap çektiği; benimse, gözlerim tavanda, kulağım kaygılar içinde, burnum huysuzlanarak, kalbim çarparak yatağımda uzandığım ve sonunda alışkanlığın perdelerin rengini değiştirdiği, saati susturduğu, eğik ve zalim aynaya merhamet etmeyi öğrettiği, vetiver kokusunu tam olarak kovamasa da gizlediği ve tavanı adamakıllı alçalttığı o küçük oda. Alışkanlık! Zihnimizin haftalar boyunca geçici bir düzende azap çekmesine göz yuman alışkanlık, ama o olmasa, kendi imkânlarıyla sınırlı kalan zihnimizin bize içinde yaşanabilecek bir barınak sunamayacağı için, her şeye rağmen bulduğu zaman sevindiği, o becerikli ama ağırkanlı düzenleyici!

Şüphesiz artık iyice uyanmış olurdum, bedenim son bir kez dönmüş, iyilik meleği kesin bilgi, etrafımda dönüp duran eşya-

ları durdurmuş, beni kendi odamda, yorganın altına yatırmış ve komodinimi, yazı masamı, şöminemi, sokağa bakan pence-reyi ve iki kapıyı aşağı yukarı doğru yerlerine koymuş olurdu. Ama uyanıştaki cehaletin, net bir görüntüsünü sunmasa da en azından var olma ihtimaline beni hemen inandırdığı odalarda bulunmadığımı ne kadar bilsem bile, hafızam harekete geçirilmiş olurdu bir kez; hemen uykuya dönmeye çalışmazdım genellikle; gecenin büyük bölümünü bir zamanlar Combray'de, büyükhalamın evinde, Balbec'te, Paris'te, Doncières'de, Venedik'te ve daha başka yerlerde yaşadığımız hayatı, mekânları, orada tanıdığım insanları, onlara ilişkin kendi gözlemlerimi ve başkalarının anlattıklarını hatırlamakla geçirirdim.

Combray'de her akşamüstü, annemden ve büyükannemden ayrılıp uyuyamadan yatmak zorunda kalacağım saatten çok önce, yatak odam kaygılarımın sabit ve sancılı odağı haline gelirdi. Beni fazlasıyla bedbaht gördükleri akşamlar, eğlene-yim diye akşam yemeğinden önce lambamın üzerine bir sihirli fener takmayı âdet edinmişlerdi; bu fener, Gotik çağın en önde gelen mimarlarının ve cam ustalarının yaptığı gibi, donuk duvarları canlandırıyor, titrek ve anlık bir vitrayı andıran, efsanelerin anlatıldığı, elle tutulamayan harenlemelerle, rengârenk, doğaüstü görüntülerle dolduruyordu. Ama bu benim üzüntümü artırmaktan başka işe yaramıyordu, çünkü o değişik ışık bile, yatma işkencesinin dışında odama tahammül edebilmemi sağlayan alışkanlığı yok ediyordu. Artık odamı tanıyamıyor, trenden inip ilk kez gittiğim bir otel veya "şale" odasındaymışım gibi tedirgin oluyordum.

Golo, kafasında kötü emellerle, kesik kesik hareketlerle ilerleyen atının üzerinde, bir tepenin yamacında yer alan koyu yeşil, kadifemsi, üçgen korudan çıkar, sıçraya sıçraya zavallı Brabant'lı Genoveva'nın şatosuna doğru yol alırdı. Şato, fenerin oluklarına sürülen çerçeve içindeki oval camın şekline uyacak biçimde yuvarlak kesilmişti. Görünen şey, şatonun duvarının bir parçasıydı sadece, önünde de, Genoveva'nın, belinde mavi kemeriyle hayallere dalmış olduğu geniş bir fundalık vardı. Şatoyla fundalık sarıydı, ama ben onları görmeden de ne renk olduklarını biliyordum, çünkü çerçevenin içindeki camdan

önce, Brabant isminin altın parıltılı esmer tınısı, renklerini açıkça göstermişti bana. Golo bir an durur, büyükhalamın yüksek sesle okuduğu hikâyeyi üzgün üzgün dinler, gayet iyi anlıyormuş gibi gözüdür, ihtişamdan yoksun sayılamayacak bir uysallıkla, hareketlerini metinde verilen bilgilere uydururdu; sonra da, aynı kesik kesik hareketlerle uzaklaşırdı. Atının üzerindeki ağır ilerleyişini hiçbir şey durduramazdı. Fener yerinden kıpırdatılrsa da, Golo'nun atının penceredeki perdele-
rin üzerinde ilerlemeye devam ettiğini, perdenin kıvrımlarıyla şişip aralıklarına battığını görürdüm. Golo'nun atı kadar doğaüstü yaradılıştaki kendi bedeni de, karşısına çıkan bütün maddi engelleri, yolunu kesen nesnelere kendi kemik yapısına katıp içselleştirerek, hepsinin üstesinden gelirdi; hatta kapı tokmağına bile rastlarsa, kırmızı giysisi veya hep aynı asaleti ve hüznü koruyan, ama bu omurga naklinden ötürü en ufak bir şaşkınlık belirtisi göstermeyen solgun çehresi derhal kapı tokmağının üzerine yerleşir, her zamanki yenilmezliğiyle üstünden kayıp geçerdi.

Merovenjler döneminden çıkıp gelmiş duygusu veren ve böylesine eski bir tarihin yansımalarını etrafımda dolaştıran bu parıltılı görüntülerde bir büyü buluyordum elbette. Bununla birlikte, zaman içinde kendi benliğimle doldurduğum, benliğim gibi ona da herhangi bir dikkat göstermediğim bir odaya esrarın ve güzelliğin böyle zorla girmesinin beni ne kadar huzursuz ettiğini anlatmam mümkün değildir. Alışkanlığın uyuşturucu etkisi ortadan kalkınca, son derece hüzünlü faaliyetlere girişiyor, yani düşünmeye, hissetmeye koyuluyordum. Kullanımı benim için neredeyse içgüdüsel hale gelmiş olan, sanki ben çevirmeden, kendi kendine çalışıyormuş hissi veren ve bu yüzden de benim gözümde dünyanın diğer bütün kapı tokmaklarından farklı olan odamın kapı tokmağı, bir de bakıyordum, Golo'ya aura işlevi görüyordu. Akşam yemeğinin hazır olduğunu haber veren zil çalar çalmaz, Golo'yu ve Mavi Sakal'ı hiç bilmeyen, buna karşılık annemle babama ve sığır haşlamasına aşına olan iri avizenin mutak ışığını yaydığı yemek odasına koşuyor, Brabant'lı Genoveva'nın bahtsızlıkları yüzünden benim için daha da değerli hale gelmiş olan anne-

min kollarına atıyordum kendimi; bu arada Golo'nun işlediği suçlar, benim kendi vicdanımı daha bir titizlikle incelememe sebep oluyordu.

Akşam yemeğinden az sonra, annem, hava güzelse bahçede, kötüyse herkesin çekildiği küçük salonda kalıp ötekilerle sohbet ederken, ben annemden ayrılmak zorundaydım malesef. Kötü havalarda herkes içeri girer, bir tek büyükannem dışarıda kalırdı, çünkü büyükannem, "sayfiyede evin içine tıklılmayı günah" addeder, çok yağmurlu günlerde dışarıda durmama izin vermeyip beni kitap okumaya odama gönderdiği için babamla sürekli tartışırdı. "Çocuğu gürbüz ve enerjik hale getirmenin yolu bu değil" derdi hüzünle, "üstelik bu yavrucağın hem bedenini, hem de iradesini güçlendirmesi gerekiyor." Babam omuz silkip barometreyi incelerdi, çünkü meteorolojiden hoşlanırdı; babamı rahatsız etmemek için gürültü yapmamaya çalışan annemse, şefkatli bir saygıyla ona bakar, ama babamın üstünlüklerinin esrarına nüfuz etmek istemediğinden, bu bakışları çok da fazla uzatmazdı. Oysa büyükannemi, her havada, hatta yağmurun bardaktan boşanırcasına yağdığı, Françoise'ın kıymetli hasır koltukları ıslanmasınlar diye alelacele içeri aldığı zamanlarda bile, yağmurun dövdüğü bomboş bahçede, alnı rüzgârın ve yağmurun sağlıklı etkisine iyice açık olsun diye dağılmış ak saçlarını geriye atarken görmek mümkündü. "Nihayet bir nefes alabiliyoruz!" diyerek –babamın sabahtan beri hava düzelecek mi diye sorduğu, tabiat duygusundan yoksun yeni bahçıvanın büyükannemin zevkine göre fazlasıyla simetrik olarak düzenlediği– iki yanı ağaçlı, ıslak yollarda heyecanlı, kesik kesik, küçük adımlarla ilerlerdi; yürüyüş ritmini belirleyen şey, koyu mor renkli eteğini baştan aşağı lekeleyip her yağmurdan sonra oda hizmetçisini umutsuzluğa düşüren çamurdan korunmak gibi asla aklına gelmeyen bir kaygı değildi katiyen, fırtına sarhoşluğunun, sağlıklı yaşamanın öneminin, benim aptalca eğitimimin ve bahçedeki simetrinin ruhunda yarattığı çeşitli çalkantılardı.

Büyükannemin bu bahçe turları akşam yemeğinden sonra gerçekleştiğinde, bir tek şey onu içeri girmeye ikna ederdi; o

da –dönüp dolaşıp, düzenli aralıklarla, bir böcek gibi, içki-lerin oyun masasının üzerine dizilmiş olduğu küçük salonu aydınlatan ışıkların karşısına geldiği anların birinde– büyükhalamın, kendisine, “Bathilde! Gel de kocanın konyak içmesine engel ol!” diye seslenmesiydi. Büyükhalam, büyükannemi kızdırmak için (büyükannem babamın ailesine öylesine farklı bir zihniyet getirmişti ki, herkes ona takılır, üstüne varırdı), içki içmesi yasak olan büyükbabama birkaç yudum içirirdi gerçekten de. Zavallı büyükannem içeri girer, konyağın tadına bakmaması için kocasına hararetle yalvarırdı; büyükbabam kızar, her şeye rağmen bir yudum konyağını içer, büyükannem de üzgün, cesareti kırılmış bir halde, ama yine de gülümseyerek bahçeye dönerdi, çünkü son derece alçakgönüllü, şefkat dolu bir insandı ve başkalarına beslediği sevgiyle kendi şahsına, kendi acılarına karşı aldırışsızlığı, daima bakışlarında bir tebessümde toplanırdı; bu tebessüm, çoğu insanın çehresinde görülenin tersine, sadece kendisine yönelen bir alay içerir, bizlere ise, sevdiklerine ancak tutkuyla ve okşayarak bakabilen gözlerinden bir öpücük yollardı adeta. Büyükhalamın kendisine çektiği bu işkence, daha baştan mağlup olan büyükannemin büyükbabamın elinden içki kadehini almak için gösterdiği nafile çaba, boş yere yakarışları ve çaresizliği, zaman içinde görmeye alıştığımız, hatta gülerек bakıp kendi kendimizi işkence olmadıklarına ikna etmek için kararlılıkla, neşeyle işkencecinin tarafını tuttuğumuz olaylardandı; o zamanlar beni öylesine dehşete düşürürlerdi ki, büyükhalamı dövmek isterdim. Ama daha, “Bathilde! Gel de kocanın konyak içmesine engel ol!” sözlerini işittiğim anda alçaklık bakımından yetişkin bir erkeğe dönüşüverir, hepimizin büyüdüğümüz zaman, karşımızda acılar ve adaletsizlikler gördüğümüz zaman yaptığımız şeyi yapardım: Bunları görmek istemezdim; hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak evin en tepesine, damın hemen altında, çalışma odasının yanındaki süsen kokulu küçük odaya çıkardım; ayrıca dışarıdaki duvarın taşları arasından fışkırmış yabancı frenküzümünün, aralık pencereden içeri uzanmış çiçekli bir dalı da rayhasını yayardı bu odaya. Gündüzleri penceresinden Roussainville-le-Pin kalesinin burçları

bile görünen, aslında daha belirli ve bayağı bir kullanım amacıyla yapılmış olan, kuşkusuz kilitlememe izin verilen tek oda olduğundan, uzun zaman boyunca, dokunulmaz bir yalnızlık gerektiren bütün faaliyetlerimde, yani okuma, tahayyül, ağlama ve tensellik için bir sığınak görevi yaptı bana. Heyhat! Bitmez tükenmez öğle sonrası ve akşam yürüyüşleri sırasında, büyükannemin yaş dönümüyle birlikte, tıpkı sonbaharda sürülmüş topraklar gibi neredeyse mor bir renge dönüşmüş olan, dışarı çıkarken takıp hafifçe yukarı kaldırdığı tülle ortadan ikiye bölünmüş, üzerlerinde daima ya soğuktan ya da hüznü bir düşünceden kaynaklanan iradedışı gözyaşlarının kurumakta olduğu, çizgi çizgi, esmer yanaklarını, hafifçe yana eğilerek gökyüzüne çevrilmiş olan o güzel yüzünü dönüp dolaşıp önümüzden geçerken gördüğümüzde, kendisini üzen, kaygılandıran şeyin kocasının perhize aykırı ufak tefek kaçamaklarından çok, benim iradesizliğim, sağlıksızlığım ve bunların istikbalime düşürdüğü gölge olduğunu bilmiyordum.

Yatmak üzere yukarı çıkarken, tek tesellim, ben yatağa girdiğimde annemin beni öpmeye geleceğini bilmektir. Ama bu iyi geceler öpücüğü o kadar kısa sürer, annem o kadar çabuk aşağı inerdi ki, onun yukarı çıkışını, sonra da minik hasır örgü kordonlu, mavi muslinden bahçe elbisesinin çift kapılı koridordaki hışıltısını işittiğim an, benim için ıstırap dolu bir andı. Kendinden sonra gelecek olan ânı, annemin yanımdan ayrılıp tekrar aşağıya ineceği ânı haber verirdi bana. Bu yüzden de, o kadar sevdiğim bu iyi geceler öpücüğünün mümkün olduğunca geç gerçekleşmesini, annemin henüz gelmemiş olduğu rahat sürenin uzamasını ister hale gelirdim. Bazen, annem beni öptükten sonra odadan çıkmak üzere kapıyı açtığı anda, onu çağırarak, "bir öpücük daha ver" demek isterdim, ama yüzünün derhal asılacağını bilirdim, çünkü annemin yukarıya beni öpmeye çıkarak, bana bu huzur öpücüğünü getirerek üzüntüme ve sıkıntıma verdiği taviz, bu merasimleri saçma bulan babamı kızdırıyordu; annem de, kapının eşiğine varmışken fazladan bir öpücük istemeyi alışkanlık edinmeme izin vermek şöyle dursun, bu iyi geceler öpücüklerinden, bu ihtiyaçtan, alışkanlıktan toptan kurtulmamı istiyordu. Anne-

mi kızgın görmekse, daha bir saniye önce, eğilerek yüzünü yatağıma yaklaştırdığında, sanki ben dudaklarımla onun gerçek varlığını ve uykuya dalabilme gücünü çekip alabileyim diye, Komünyon ayininde kutsanmış ekmeği uzatırcasına bana sunduğu o sevecen çehresinde bulduğum huzuru tamamen kaçırdı. Yine de, annemin aslında odamda pek kısa bir süre kaldığı bu akşamlar, yemeğe misafirimiz olduğu için yukarıya, bana iyi geceler dilemeye çıkmadığı akşamlarla karşılaştırıldığında çok hoş sayılırdı. Misafirler, kısa süreliğine civarda bulunan birkaç yabancıнын dışında, Combray'deki evimize gelen tek kişi sayılabilecek M. Swann'la sınırlıydı genelde; komşumuz olan M. Swann bazen akşam yemeğine (o uygun-suz evliliği yaptığından beri, annemle babam karısını misafir etmek istemediklerinden, yemeğe daha seyrek gelir olmuştu), bazen de yemekten sonra habersiz gelirdi. Evin önündeki ulu kestane ağacının altında, demir masanın etrafında oturduğumuz akşamlar, bahçenin girişinden, “zili çalmadan” giren ev halkından birinin harekete geçirdiği, madeni, susmak bilmeyen, ürpertici gürültüsüyle geleni sağır eden, yaygaracı çingırağı değil de, yabancıların çaldığı zilin utangaç, oval, yaldızlı çifte çınlamasını duyduğumuzda, herkes derhal, “Misafir mi, kim acaba?” diye sorardı, oysa gelenin M. Swann'dan başkası olamayacağını pekâlâ bilirdik; büyükhalam, davranışı sözlerine ters düşmesin diye yüksek sesle, doğal olmasına gayret ettiği bir tonda konuşarak, aramızda fısıldaşmamamızı, gelen insan için bunun son derece tatsız olduğunu, hakkında duymaması gereken şeyler konuştuğumuzu zannedebileceğini söylerdi; keşif kolu olarak kapıya gönderilen büyükannem hem fazladan bir bahçe turu yapmasına bahane çıktığı için her zaman sevinir, hem de bu fırsattan faydalanıp, oğlunun, berberin iyice yapıştırdığı saçlarını parmaklarıyla kabartan bir anne gibi, yoldan geçerken güllere biraz olsun doğallık kazandırabilmek için, fidanları dik tutan sırıklardan birkaçını gizlice yerinden sökerdi.

Hepimiz, sanki çok sayıda muhtemel saldırgandan kuşku-lanabilirmişiz gibi, büyükannemin düşman hakkında getireceği haberi beklerdik kıpırdamadan; az sonra büyükbabam,

“Swann'ın sesi bu, tanıdım” derdi. Gerçekten de kendisini ancak sesinden tanır, kemerli bir burna, yeşil gözlere ve Bressant tarzında taranmış, kıvrıla çalan sarı saçlarla çevrili geniş bir alna sahip çehresini pek seçemezdik, çünkü sivrisineklerden korunmak için bahçede mümkün olduğunca az ışık yakılırdı; ben, belli etmeden, şurupları getirmelerini söylemek için içeriye giderdim; büyükannem şurupların sadece misafir olduğunda ikram edilen, istisnai bir şeymiş gibi görünmemesini daha kibarca bulduğundan, buna çok önem verirdi. M. Swann, büyükbabamdan çok daha genç olmakla birlikte, kendisiyle çok samimiydi; hayattayken büyükbabamın en yakın dostlarından biri olan babasının bazen bir hiç yüzünden coşkuları sekteye uğrayan, düşüncelerinin yönü değişen, üstün nitelikli, ama garip bir adam olduğu söylenirdi. Büyükbabam sofrada sık sık, baba Swann'ın gece gündüz başında beklediği karısının ölümünden sonraki tutumuna ilişkin, hiç değişmeyen anekdotlar anlatırdı. Arkadaşını uzun zamandır görmemiş olan büyükbabam, Swann'ların Combray yakınındaki köşküne, onu görmeye koşmuş, naaşın tabuta konuşuna şahit olmasını istemediği, gözyaşları içindeki M. Swann'ı bir süreliğine ölü odasından çıkarmayı başarmış. Hafif güneşli bahçede küçük bir yürüyüşe çıkmışlar. M. Swann, ansızın, büyükbabamın koluna girerek haykırmış: “Ah! Kadim dostum, bu güzel havada sizinle dolaşmak ne büyük mutluluk! Bütün bu ağaçlar, akdikenler, takdirinizi hiç belirtmediğiniz gölüm, bütün bunlar güzel gelmiyor mu size? Yüzünüzden düşen bin parça. Şu tatlı esintiyi hissediyor musunuz? Oh! Kim ne derse desin, hayatın güzel yanları da var, sevgili Amédée!” Sonra birdenbire, ölmüş olan karısını hatırlamış ve herhalde böyle bir anda bir mutluluk hissine nasıl kapıldığını anlamaya çalışmanın fazla çetrefil bir iş olacağını düşünmüş olacak ki, aklına zor bir soru takıldığında daima yaptığı gibi, eliyle alnını sıvazlayıp gözlerini ovuşturarak kelebekgözlüğünün camlarını temizlemekle yetinmiş. Bununla birlikte, karısının ölümünün üzüntüsünü bir türlü atlatamamış, ama bu tarihten ölümüne kadar geçen iki yıl boyunca büyükbabama, “Ne tuhaf, zavallı karımı çok sık düşünüyorum, ama her seferinde azar azar düşünebiliyo-

rum ancak” dermiş. “Rahmetli Swann’ın deyişiyse, sık sık, ama her seferinde azar azar”, büyükbabamın en sevdiği ifadelerden biri haline gelmişti ve çok çeşitli şeylerle ilgili olarak bu ifadeyi kullanırdı. Bana kalsa, Swann’ın babasını bir canavar olarak görürdüm, ama yargısına daha çok güvendiğim ve benim için mahkeme kararı niteliğindeki hükümleriyle ileride mahkûm etme eğiliminde olacağım hataları affetmemi sağlayacak olan büyükbabam, “Hiç olur mu! Melek gibi adamdı!” demişti.

Oğlu M. Swann, özellikle evlenmeden önce, uzun yıllar boyunca Combray’de kendilerini sık sık ziyaret ettiği halde, büyükhalam, büyükannem ve büyükbabam, M. Swann’ın katiiyen vaktiyle ailesinin görüştüğü çevrede yaşamadığını ve evimizde Swann soyadı sayesinde adeta kimliği gizlenen bu adamın aslında Jockey Kulübü’nün en seçkin üyelerinden biri, Paris Kontu’nun ve Galler Prensi’nin en aziz dostu, Saint-Germain muhiti yüksek sosyetesinin el üstünde tuttuğu bir kişi olduğunu –bilmeden ünlü bir soyguncuyu barındıran namuslu otelcilerin yüzde yüz masumiyetiyle– akıllarından bile geçirmedi.

Swann’ın sürdüğü bu parlak yüksek sosyete hayatı konusundaki cehaletimiz, kısmen ölçülü ve ketum kişiliğinden kaynaklanıyordu şüphesiz, ama kısmen de, o dönemde burjuvaların toplumu herkesin doğumundan itibaren kendini ailesinin mevkisine yerleşmiş bulduğu ve istisnai bir meslek hayatının ya da beklenmedik bir evliliğin sağladığı fırsatlar olmadıkça bu mevkiden daha üst düzeyde bir kasta nüfuz edemediği, kapalı kastlardan oluşan bir tür Hindistan gibi tasavvur etmelerinin sonucuydu. Baba Swann sarraftı; “oğul Swann” da, hayatı boyunca, servetlerin, tıpkı belirli bir vergi mükellefleri kategorisindeki gibi, belli gelir düzeyleri arasında oynadığı bir kastın üyesi olmak durumundaydı. Babasının kimlerle görüştüğü bilindiğinden, kendisinin de kimlerle görüştüğü, kimlerle ilişki kurmak “durumunda” olduğu belliydi. Başkalarıyla düşüp kalkıyorsa, bunlar delikanlılık ilişkileriydi ve babamlar gibi eski aile ahbabları bu ilişkileri görmezden geliyor, M. Swann yetim kaldığından beri, büyük bir sadakatle ziyaretimize gelmeye devam ettiğinden, bu konuda özel bir hoşgörü gösteriyorlardı; ama bizim tanımadığımız bu dostlarının, ya-

nımızdayken rastlasa, selam vermeye utanacağı türden kişiler olduklarına bahse girebilirdik. Swann'a ille de ailesiyle eşit konumdaki diğer sarraf evlatları arasında, şahsi bir toplumsal katsayı biçilmek istense, bu katsayı biraz düşük olurdu, çünkü çok sade bir insan olduğu ve antika eşyalara, resme, öteden beri "aşırı bir düşkünlük" sergilediği için, artık koleksiyonlarını yığıdığı eski bir konakta oturuyordu, ne var ki, büyükannemin gidip görmeyi çok istediği bu konak, büyükhalamın oturmayı yüzkarası saydığı bir semt olan Orléans Rıhtımı'nda bulunuyordu. "Bari bu konuda uzman mısınız? Sizin iyiliğiniz için soruyorum; satıcılar size sahte resimler kakalıyordur mutlaka" derdi büyükhalam Swann'a; Swann'ın aslında hiçbir konuda söz sahibi olmadığını düşünür, sohbet sırasında ciddi konulardan kaçınan, sadece en küçük ayrıntılarını bile atlamadan yemek tarifleri verdiğinde değil, büyükannemin kız kardeşleri sanat konularına değindiğinde de incelikten tamamen uzak bir kesinlik merakı sergileyen Swann'a entelektüel açıdan da olsa, fazla değer vermezdi. Büyükannemin kız kardeşleri kendisini bir resim konusundaki fikirlerini söylemeye, takdirini belirtmeye zorladıklarında, Swann neredeyse kırıcı sayılabilecek bir suskunluğa gömülür, buna karşılık, resmin hangi müzede bulunduğu veya hangi tarihte yapıldığı konusunda somut bir bilgi verebiliyorsa, açığını kapatırdı. Yine de her ziyaretinde bizim tanıdığımız insanlarla, Combray'nin eczacısıyla, aşçımızla, arabacımızla ilgili, başından yakın zamanda geçmiş yeni bir olayı anlatıp bizi eğlendirmekle yetinirdi genellikle. Bu hikâyeler büyükhalamı güldürürdü elbette, ama Swann'ın anlattığı olaylarda daima kendine yakıştırdığı gülünç rol yüzünden mi, esprili anlatımından ötürü mü güldüğünü pek bilmez, "Hakkaten bir âlemsiniz Monsieur Swann" derdi. Büyükhalam ailemizin biraz bayağı sayılabilecek tek ferdi olduğundan, yabancıların yanında Swann'dan söz açılınca, istese Hausmann Bulvarı'nda veya Opéra Caddesi'nde oturabileceğini, babası M. Swann'dan kendisine en az dört beş milyonluk bir miras kaldığını, ama böyle tuhaf bir hevese kapılmış olduğunu belirtmeyi ihmal etmezdi. Bu tuhaf hevesin insanlara o kadar eğlenceli geldiğini düşünürdü ki, M. Swann yılbaşlarında bir kutu

kestane şekeriyle Paris'teki evine ziyarete geldiğinde, başka misafiri varsa, mutlaka, "Söyleyin bakalım Monsieur Swann, Lyon'a giderken treni kaçırmayacağınızdan emin olmak için hâlâ Şarap Deposu'nun yakınında mı oturuyorsunuz?" derdi. Ardından da kelebek gözlüğünün üzerinden, göz ucuyla öteki konuklara bakardı.

Ama oğul Swann sıfatıyla, "burjuvazinin kaymak tabakası"nın, Paris'in en saygıdeğer noterlerinin, dava vekillerinin evlerinde ağırılanma "hakkına pekâlâ sahip" olan (ve bu ayrıcalığı biraz boşlayan) bu Swann'ın, adeta gizli, bambaşka bir hayatı olduğunu, Paris'te, yatmaya evine gittiğini söyleyerek bizden çıktığında köşeyi döner dönmez yolunu değiştirip o güne dek hiçbir sarrafın veya sarraf ortağının uzaktan yakından görmediği bir salona gittiğini büyükhalama söyleseler, büyükhalam kulaklarına inanamazdı; Aristaios'la arkadaşlık etmek, Aristaios'un kendisiyle sohbet ettikten sonra, (Vergilius'un anlattığına göre coşkuyla karşılandığı) Thetis'in krallığına, ölümlü gözlerin göremediği bir âleme dalması daha kültürlü bir hanıma ne kadar şaşırtıcı gelirse, büyükhalam da o kadar şaşırdı; büyükhalamın aklına gelmesi daha muhtemel bir benzetme yapacak olursak, bu durumu, (Combray'deki pasta tabaklarımızda resimlerini gördüğü) Ali Baba'nın kendi evine akşam yemeğine gelmesi, sonra da, tek başına kalınca, akla gelmedik hazineleri barındıran göz kamaştırıcı mağaraya girmesi kadar olağanüstü bulurdu.

Swann bir gün Paris'te, akşam yemeğinden sonra ziyareti-mize geldiğinde, frak giymiş olduğu için özür dilemiş, Françoise, o gittikten sonra, arabacıdan, Swann'ın "bir prensesin evinde" akşam yemeği yediğini öğrendiğini söyleyince, büyükhalam başını örgüsünden kaldırmadan omuz silkip "Evet, kibar fahişeler âleminde bir prensesin evinde!" diye serinkanlı bir alaycılıkla cevap vermişti.

Bu yüzden de, büyükhalam Swann'a oldukça kaba davranırdı. Bizim davetlerimizi Swann'ın bir lütuf kabul etmesi gerektiğini düşündüğünden, yaz mevsiminde ziyaretimize mutlaka bahçesinden toplanmış bir sepet dolusu şeftaliyle veya ahududuyla gelmesini, her İtalya seyahatinden bana sanat şaheserlerinin fotoğraflarını getirmesini çok doğal bulurdu.

Evimize ilk defa gelecek olan misafirlerin karşısına çıkarak kadar nüfuzlu bulunmadığından Swann'ın davet edilmediği önemli yemek davetleri için ne zaman bir *gribiche** sosu veya ananas salatası tarifi gerekecek olsa, hiç çekinmeden Swann'ı çağırırlardı. Fransa hanedanı prenslerinden söz açılacak olsa, büyükhalam, cebinde belki de Twickenham'dan bir mektup taşıyan Swann'a, "Sizin de, benim de asla tanışmayacağımız, zaten tanışmak da istemeyeceğimiz şahıslar, değil mi efendim?" derdi; büyükannemin kız kardeşinin şarkı söylediği akşamlar, piyanoyu itme, sayfaları çevirme işlerini Swann'a yaptırır, başka yerlerde peşinden koşulan bu şahsa koleksiyon parçası bir bibloyla, ucuz bir eşyayla oynar gibi dikkatsizce oynayan bir çocuğun safiyane hoyratlığıyla muamele ederdi. Şüphesiz aynı dönemde birçok kulüp erkeğinin tanıdığı Swann, büyükhalamın gözündeki Swann'dan, yani Combray'deki küçük bahçede, akşamları zilin çekingen, çifte çingirtisi işitildiğinde peşinde büyükannemle karanlığın içinde beliren, sesinden tanıdığımız, anlaşılmaz, belirsiz şahsiyete Swann ailesi hakkında bütün bildiklerini katıp onda cisimleştirerek yarattığı Swann'dan çok farklıydı. Ne var ki, hayatın en önemsiz ayrıntıları açısından bakıldığında bile, insan herkesin gözünde özdeş, isteyen bir şartnameyi ya da vasiyetnameyi inceler gibi inceleyebileceği, maddi bir bütün teşkil etmez; sosyal kişiliğimiz başkalarının düşüncesinin yarattığı bir şeydir. "Tanıdığımız birini görmek" diye adlandırdığımız basit eylem bile, kısmen zihinsel bir eylemdir. Baktığımız insanın dış görünüşünü ona ilişkin bütün kavramlarımızla doldururuz ve gözümüzde canlandırdığımız bütün içinde, hiç şüphesiz bu kavramlar daha fazla yer tutar. Sonuçta yanakları öylesine kusursuz bir biçimde doldururlar, burun çizgisini öylesine şaşmaz bir kesinlikle izlerler, sesin tınısıyla, sanki saydam bir kılıfmışçasına, öyle bir uyumla bütünleşirler ki, bu çehreyi her gördüğümüzde, bu sesi her duyduğumuzda, karşımızda bulduğumuz, işittiğimiz şey bu kavramlardır. Başka insanların Swann'la karşılaştıklarında, çehresinde hüküm süren ve

* Zeytinyağı, sirke, katı yumurta, salatalık turşusu, kapari ve çeşitli otlarla hazırlanan bir sos.

adeta doğal bir sınır olan kemerli burnunda duran zarafeti görmelerini sağlayan, Swann'ın yüksek sosyete hayatına ilişkin sayısız özellik, bizim ailenin şekillendirdiği Swann'da bilgisizlik nedeniyle eksik bırakılmıştı şüphesiz; ama bizimkiler de, bu sayede, nüfuzunu yansıtmayan bu boş ve geniş çehreyi, bu azımsanan gözlerin derinliğini, sayfiye komşuluğu hayatımızın, haftalık akşam yemeklerinden sonra oyun masasının etrafında veya bahçede birlikte geçirilen aylak saatlerinin –yarı hatıra, yarı unutuş olan– o belirsiz ve hoş tortusuyla doldurmuşlardı. Dostumuzun bedensel kılıfı, bu tortuyla ve ailesine ilişkin kimi hatıralarla öylesine iyi doldurulmuştu ki, bu Swann, eksiksiz ve yaşayan bir varlık haline gelmişti; şimdi hafızamda bir yolculuğa çıkıp, daha sonra ayrıntılı ve doğru bir biçimde tanıdığım Swann'dan bu ilk Swann'a –çocukluğumun sevimli hatalarını barındıran ve öteki Swann'dan çok, sanki hayatımızda da, tıpkı bir müzedeki gibi, aynı döneme ait portrelerde bir aile havası, benzer tonlar varmışçasına, o dönemde tanıdığım diğer insanlara benzeyen o ilk Swann'a–boş vakitlerle, dinlenmeyle dolup taşan, ulu kestane ağacının, ahududu sepetlerinin ve bir çimdik tarhunun rayihasını taşıyan ilk Swann'a geçtiğimde, bir insanın yanından ayrılıp bir başkasının yanına gidiyormuş izlenimine kapılıyorum.

Oysa büyükannem bir gün, Sacré-Cœur'de tanıştığı (ve ikisi de birbirlerine bir yakınlık duydukları halde, bizim kast kavramımızdan ötürü ilişkiyi ilerletmek istemediği) bir hanımdan, ünlü Bouillon ailesinin bir ferdi olan Villeparisis Markizi'nden bir ricada bulunmaya gittiğinde, markiz kendisine, “Sanırım M. Swann'ı yakından tanıyorsunuz, kendisi yeğenlerim Laumes'ların çok iyi dostudur” demişti. Büyükannem bu ziyaretten hem Mme de Villeparisis'nin bir dairesini kiralamasını tavsiye ettiği, bahçeye bakan apartmanı, hem de merdivende yırtılan eteğini dikiversinler diye avludaki dükkânlarına uğradığı yelekçiyle kızını çok beğenmiş olarak, coşku içinde dönmüştü. Büyükannem bu insanlara bayılmıştı, kızın pırlanta gibi bir kız, yelekçinin de hayatında gördüğü en seçkin, en hoş adam olduğunu söylüyordu. Çünkü büyükannemin nazarında seçkinlik toplumsal mev-

kiden tamamıyla bağımsız bir şeydi. Yelekçinin bir cevabına hayran olmuştu, “Séviigné bundan iyi ifade edemezdi!” diyordu anneme; buna karşılık, Mme de Villeparisis’in evinde karşılaştığı bir yeğeninden, “Ah kızım, ne bayağı adam!” diye söz ediyordu.

Ne var ki, markizin Swann’la ilgili sözlerinin büyükhala-
mın nazarında Swann’ı yüceltmek değil, Mme de Villeparisis’yi
alçaltmak gibi bir etkisi olmuştu. Sanki büyükannemin söyle-
diklerine dayanarak Mme de Villeparisis’ye beslediğimiz saygı,
ona bu saygıya layık olmadığını gösterecek bir şey yapmama
sorumluluğunu yüklüyordu ve markiz de, Swann’ın varlığın-
dan haberdar olarak, akrabalarının onunla görüşmesine izin
vererek bu yükümlülüğünü yerine getirmemişti. “Ne! Swann’ı
tanıyor ha? Mareşal Mac-Mahon’la akraba olduğunu ileri sürü-
yordun bir de!” Bizim ailenin Swann’ın ilişkileri konusundaki
fikirleri, daha sonra çok düşük seviyeli, yosma diye tanımlana-
bilecek bir kadınla evlenmesiyle de onaylanmış gibi geldi ken-
dilerine; zaten o da karısını bize tanıştırmaya hiç kalkışmadı,
evimize ziyaretlerini giderek seyrekleştirmekle birlikte, tek
başına gelmeye devam etti, ama bizimkiler, bu kadından yola
çıkarak, Swann’ın –evlendiği kadını o çevrede bulduğu zan-
nıyla– genellikle girip çıktığı, kendilerinin tanımadığı çevre
hakkında bir hükme varabileceklerini düşündüler.

Bir keresinde, büyükbabam gazetede M. Swann’ın babası
ve amcası Louis-Philippe döneminin en gözde devlet adamları
arasında sayılan X... Dükü’nün evindeki pazar öğle yemeği
davetlerinin en sadık müdavimlerinden biri olduğunu okudu.
Büyükbabam Molé gibi, Dük Pasquier gibi, Broglie Dükü gibi
kişilerin özel hayatına düşünce yoluyla sızmasını kolaylaştı-
racak bilgilere, küçük ayrıntılara pek meraklıydı. Swann’ın
onları tanımış olan insanlarla görüşmesine müthiş sevindi.
Büyükhalsamsa, aksine, bu habere Swann açısından olumsuz
bir yorum getirdi: Görüştüğü kimseleri doğduğu kastın, kendi
toplumsal “sınıf”ının dışından seçen bir kişi, büyükhalsamın
nazarında korkunç bir düşüşe uğradı. Bu gibi şahıslar ileri
görüşlü ailelerin mevki sahibi kişilerle evlatları için şerefli bir
biçimde sürdürüp istifledikleri bütün değerli ilişkilerin mey-

velerinden bir anda vazgeçiyorlarmış gibi gelirdi ona (hatta büyükhalam, ahbablarımızdan bir noterin oğluyla ilişkisini bir prensesle evlendi diye kesivermişti, onun gözünde bu, saygıdeğer noter oğlu mevkisinden kraliçelerin zaman zaman lütuflarını esirgemedikleri anlatılan eski oda hizmetkârlarının ve seyislerin dahil olduğu maceracılar sınıfına düşmek demektir). Büyükbabamın bir daha sefere akşam yemeğine bize geldiğinde, Swann'ı bu yeni keşfettiğimiz dostları konusunda sorguya çekme niyetini kınadı. Öte yandan, büyükannemin ablalarıyla aynı asil ruha sahip olan, ama zihniyetleri farklı, evde kalmış iki kız kardeşi, eniştelерinin böyle saçma sapan konuları konuşmaktan nasıl zevk alabildiğini anlayamadıklarını belirttiler. Yüce şeylere özlem duyan insanlardılar ve bu yüzden de, tarihi açıdan ilginç olsa da, dedikodu sayılabilecek şeylerle, genelde doğrudan estetikle veya erdemle bağlantılı olmayan herhangi bir şeyle ilgilenmeleri mümkün değildi. Sosyete hayatıyla uzaktan yakından ilişkili olabilecek her şeye karşı dimağları o kadar ilgisizdi ki, –akşam yemeğinde sohbet havai, hatta sadece somut, maddi konulara yöneldiğinde ve bu iki yaşlı hanım, kendi sevdikleri konuları açamadıklarında, geçici gereksizliğini anlamış olan– işitme duyuları bu konular konuşulurken alıcı organlarını rahat konumuna geçirir, gerçek bir atrofi başlangıcına maruz bırakırdı. Büyükbabam o sırada iki kız kardeşin dikkatini çekmek istediği takdirde, ruh doktorlarının hastalık derecesindeki dalgınlık vakalarında kullandıkları fiziksel uyarılara başvurmak zorunda kalırdı: Bıçağın kenarıyla üst üste birkaç kez bir bardağa vurmak, aynı anda sertçe seslenip ısrarla bakmak, yani psikiyatrların çoğu kez, belki meslek alışkanlığıyla belki de herkesi biraz deli zannettiklerinden, sağlıklı insanlarla olan gündelik ilişkilerine de taşıdıkları şiddet içeren yöntemler.

Swann akşam yemeğine geleceği günden bir gün önce, özel olarak büyükteyzelerime bir kasa Asti şarabı gönderip de, aynı gün halam, *Le Figaro*'nun bir sayısında, Corot sergisinden bir tablonun isminin yanındaki "M. Charles Swann'ın koleksiyonundan" açıklamasını bize göstererek, "Gördünüz mü, Swann'ın adı *Le Figaro*'da çıkmış" dediğinde, iki kız kar-

deş daha çok ilgilendiler. “Zevk sahibi bir insan olduğunu hep söylemişimdir” dedi büyükannem. “Gayet tabii, senin derdin, bizlerden farklı görüşte olmak” diye cevap verdi büyükhalam, büyükannemin asla kendisiyle aynı fikirde olmadığını bilerek ve bizim her seferinde kendisine hak verdiğimizden emin olmadığı için, bizi kendisiyle dayanışma halinde karşı koymaya zorladığı büyükannemin fikirlerini toplu halde mahkûm etmeye iterek. Fakat biz sessiz kalmayı tercih ettik. Büyükannemin iki kız kardeşi *Le Figaro*'daki yazıdan Swann'a söz etmek niyetlerini belirttiklerinde, büyükhalam vazgeçmelerini öğütledi. Ne kadar önemsiz olursa olsun, kendisinin sahip olmadığı bir üstünlüğü bir başkasında gördüğünde, bunun bir üstünlük değil, bir dert olduğuna kendini inandırır ve o kişiye gıpta etmek durumunda kalmamak için, acırdı. “Bence bahsetmeniz hoşuna gitmez; eminim ben kendi adımlı böyle apaçık gazetede görsem çok rahatsız olurum, bundan söz edilmesi de gururumu okşamazdı doğrusu.” Büyükannemin kız kardeşlerini ikna etmek konusunda büyükhalam fazla da ısrarlı davranmadı aslında, çünkü büyükteyzelerim, bayağılaşma korkusuyla, kişisel imaları ustalıklı dolambaçlarla gizleme sanatında o kadar ileri giderlerdi ki, genellikle imanın yöneldiği kişi bile bunun farkına varamazdı. Anneme gelince, onun tek düşündüğü, Swann'a karısından değil de, taparcasına sevdiği ve söylentilere bakılırsa evlenmesine sebep olan kızından bahsetmeye babamı razı etmekte. “Bir iki kelimeyle söz etmen, nasıl diye sorman yeterli. Böylesi ona kim bilir ne kadar acı veriyordur.” Ama babam kızardı: “Hiç olur mu canım! Ne saçma fikir. Gü-lünç olur.”

Yine de Swann'ın gelişi, aramızdan sadece birisi için azap dolu bir endişenin kaynağıydı; o da bendim. Sebebi de, yabancı misafirlerin, hatta sadece M. Swann'ın olduğu akşamlar, annemin benim odama çıkmamasıydı. Ben akşam yemeğini herkesten önce yer, sonra, yukarı çıkmam gereken saat olan sekize kadar sofrada otururdum; annemin bana genellikle uykuya dalacağım sırada, yatağımda emanet ettiği değerli, kırıl-gan öpücüğü böyle akşamlarda yemek odasından kendi odama kadar taşımam ve soyunurken, tatlı yumuşaklığını bozmadan,